

УДК 323.28:2-582.4(510)

DOI: <https://doi.org/10.17721/2523-4064.2024/11-13/13>Євген ПІЛЕЦЬКИЙ, канд. філос. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-8820-757X
e-mail: y.piletskyi@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

"УПРАВЛІННЯ" РЕІНКАРНАЦІЄЮ ЖИВИХ БУДД УРЯДОМ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Вступ. Присвячено феномену управління реінкарнацією живих Будд у тибетському буддизмі, який є ключовим елементом духовної та культурної ідентичності тибетців. Досліджено політичне втручання китайського уряду в цей сакральний процес, зокрема через Наказ №5 2007 року, що регулює реінкарнацію тулку.

Методи. Використано історико-критичний аналіз для вивчення генезису традиції тулку та порівняльний підхід для аналізу традиційного тибетського та сучасного китайського підходів до реінкарнації. Проаналізовано офіційні документи та релігійні тексти через призму політичної філософії і релігієзнавства.

Результати. Дослідження засвідчило, що бюрократизація процесу реінкарнації китайським урядом підриває духовну автономію тибетського буддизму, сприяючи політичному контролю та китаїзації. Положення "Наказу № 5" стали інструментом посилення державного контролю над сакральними традиціями, що викликало широку міжнародну критику.

Висновки. Визначено, що реінкарнація як духовна практика стає інструментом політичного впливу, що створює виклики для збереження тибетської культурної та релігійної ідентичності. Аргументовано, що контроль китайського уряду над процесом реінкарнації загрожує розколом серед тибетських громад та сприяє напруженості на міжнародній арені.

Ключові слова: реінкарнація, тулку, тибетський буддизм, Далай-лама, китайська політика, культурна ідентичність.

Вступ

Традиція визнання перевтілених духовних лідерів, відомих як "тулку", є наріжним каменем тибетського буддизму. Ця практика, глибоко вкорінена в буддистській космології, відображає віру в те, що просвітлені істоти обирають переродження, щоб продовжувати вести свої громади до духовного просвітлення. Серед цих постатей Далай-лама є найвидатнішою, оскільки він слугує не лише духовним наставником, але й історично є політичним лідером тибетського народу.

У серпні 2007 року Державне управління у справах релігій (ДУСР) Китайської Народної Республіки запровадило "Заходи з управління реінкарнацією живих Будд у тибетському буддизмі", зазвичай відомі як Наказ № 5 Державного управління у справах релігій (Заходи з управління реінкарнацією живих Будд у тибетському буддизмі, 2007). Ці правила, які набули чинності 1 вересня 2007 року, вимагають, щоб усі реінкарнації тулку отримували схвалення уряду, а будь-які реінкарнації без державної санкції вважаються "незаконними або недійсними". Китайський уряд виправдовує ці заходи як спосіб "інституціоналізації управління" і забезпечення відповідності процесу реінкарнації державним інтересам, підкреслюючи національну єдність і соціальну гармонію (Xinhua, 2007).

Критики, однак, стверджують, що ці заходи є прямим наступом на релігійну свободу. Сам Далай-лама засудив ці правила, стверджуючи, що процес реінкарнації є глибоко духовною справою, яка не може бути продиктована політичною владою. У своїй заяві 2011 року він заявив: "Рішення про мою реінкарнацію має бути прийняте тибетським народом і буддистськими інституціями" (The Dalai Lama, 2011). Ці правила було прийнято як спробу підрвати його вплив і послабити культурну і духовну ідентичність тибетського народу.

Це питання виходить за межі релігійної сфери, оскільки має значні політичні та культурні наслідки. Контролюючи процес реінкарнації, китайський уряд

прагне утвердити домінування над тибетським буддизмом і не допустити, щоб будь-яка реінкарнація Далай-лами слугувала об'єднавчою фігурою для тибетської автономії. Потенційне "призначення державою" Далай-лами ще більше ускладнює ситуацію, викликаючи побоювання розколу всередині тибетської громади.

На міжнародному рівні ці правила викликали широку критику. Правозахисні організації та західні уряди засудили цей крок як посягання на релігійні та культурні свободи, тоді як ЗМІ часто підкреслюють гротескні іронію світської держави, яка бюрократизує реінкарнацію. Для тибетців у вигнанні та їхніх прихильників це ще один прояв ширшої кампанії Китаю з розмивання тибетської ідентичності.

Оскільки нинішній Далай-лама, якому вже за 80, продовжує привертати увагу до важливості духовної свободи, дебати про його наступника набули особливої гостроти. Майбутнє тибетського буддизму і китайсько-тибетських відносин висить на волосині, що робить це питання важливим не лише для тибетців, але й для світових спостерігачів, які цінують збереження культури і права людини.

У цій статті ми заглибимося в історичне та релігійне значення системи тулку, проаналізуємо китайські правила 2007 року та дослідимо різноманітні реакції на це безпрецедентне втручання у сакральну традицію. Це дослідження відкриє вікно у складну взаємодію між духовними практиками та політичною владою у сучасну епоху.

Джерела. Для написання статті використано широкий спектр матеріалів, зокрема: юридичні документи, наприклад "Положення про управління реінкарнацією живих Будд" (Заходи з управління реінкарнацією живих Будд у тибетському буддизмі, 2007).; офіційні заяви, такі як промови та звернення 14-го Далай-лами; академічні дослідження з питань тибетського буддизму, реінкарнації та державного регулювання сакральних традицій; публікації міжнародних правозахисних організацій, таких як Human Rights Watch; статті та аналітичні матеріали із західних та китайських медіа (chinadaily.com.cn, dalailama.com).

Методи

Дослідження здійснено із застосуванням міждисциплінарного підходу, що включає: історико-критичний аналіз для вивчення генезису традиції реінкарнації тупку; порівняльний метод для зіставлення традиційного тибетського та сучасного китайського підходів до реінкарнації; аналітичний підхід до оцінювання політичних і культурних наслідків державного втручання; інтерпретація офіційних документів і заяв через призму теорій релігієзнавства та політичної філософії.

Результати

Учення про реінкарнацію, або *тупку*, є центральним принципом тибетського буддизму, що відображає віру в те, що просвітлені істоти, або *бодхісатви*, можуть свідомо вибрати переродження для того, щоб принести користь усім живим істотам (Zivkovic, 2014). На відміну від звичайного переродження, яке зумовлене кармою, реінкарнація тупку розглядається як свідомий і безкорисливий акт співчуття, спрямований на продовження їхньої духовної місії. Ця віра підкреслює взаємозв'язок життя, смерті та просвітлення у тибетській буддистській космології, роблячи систему тупку духовним наріжним каменем.

В основі традиції тупку лежить буддистська концепція *сансари* (цикл народження, смерті і переродження) і *нірвани* (звільнення від сансари). Реінкарнація тупку відображає ідеал бодхісатви, який відкладає нірвану, щоб допомогти іншим на шляху до просвітлення. Вважається, що високі ламы, такі як Далай-лама і Панчен-лама, є еманациями просвітлених істот, таких як Авалокітешвара або Амітабха. Їхні реінкарнації є не лише духовними провідниками, але й втіленням мудрості та співчуття, забезпечуючи спадкоємність у вченнях і практиках.

Процес ідентифікації реінкарнації ламы занурений у ритуал і традиції, поєднуючи духовну інтуїцію зі структурованим дослідженням. Після смерті старшого ламы старші монахи звертаються до священних текстів, медитують і тлумачать знамення чи видіння. Сни і ворожіння, часто за участю оракулів, відіграють вирішальну роль у керівництві пошуком наступного тупку. У деяких випадках померлий лама може залишити після себе лист або інші знаки, що вказують на місце народження його наступного втілення.

Після того як потенційні кандидати визначені, вони проходять суворі випробування. Вони можуть включати впізнавання особистих речей попереднього ламы, таких як молитовні намистини або ритуальні предмети. Процес відбору наголошує на духовних якостях, а не на "ексклюзивній" спадковості, що відображає егалітарний етос тибетського буддизму.

Одним з особливо помітних методів, що використовується для ідентифікації верховних лам, є *Золота Урна*. Запроваджена династією Цин наприкінці XVIII століття, система Золотої Урни була покликана запобігти корупції та політичним маніпуляціям у процесі відбору. Імена кандидатів писали на папірцях, вкидали в урну і витягали жеребкуванням.

Хоча система Золотих Урн викликає суперечки серед тибетців, які розглядають її як зовнішнє нав'язування своїх духовних практик, вона має історичне значення як символ складної взаємодії між релігією та політикою. На цей метод досі посилається китайська влада, яка використовує його для виправдання своєї участі в процесі реінкарнації. Однак Далай-лама XIV відкинув цю систему як пережиток колоніального втручання, наголошуючи на первинності традиційних тибетських ритуалів.

Інститут реінкарнації лам відіграє ключову роль не лише в тибетському буддизмі, а й у соціально-

політичному ландшафті Тибету та за його межами. Рід Далай-лам, починаючи з першого Далай-лами Ґендуна Друпа (1391–1474), був об'єднавчою силою в тибетській культурі. До XVII століття, за часів п'ятого Далай-лами, Нґаванґа Лобсанґа Ґ'яцо, інститут перетворився на теократичну систему, в якій Далай-лама перебрав на себе як духовну, так і світську владу.

Так само впливовою була лінія Панчен-лами, яка часто виступала як духовний аналог Далай-лами. Однак відносини між цими двома лініями іноді були напруженими, особливо в наш час, коли китайська влада використовувала позицію Панчен-лами для того, щоб кинути виклик владі Далай-лами.

За межами Тибету концепція тупку мала глибокий вплив на сусідні регіони, включаючи Монголію та Бутан. Наприклад, рід Джебцундамби Хутукту в Монголії відіграв важливу роль у поширенні тибетського буддизму та консолідації монгольської ідентичності. Ці перевтілені ламы часто служили посередниками між політичними угрупованнями, що конкурували, поєднуючи духовний авторитет із політичним прагматизмом.

Протягом історії тибетська система реінкарнації функціонувала і як духовна основа, і як політичний інструмент. Вона забезпечувала спадкоємність у керівництві, гарантувала збереження буддистського вчення і зміцнювала культурну ідентичність. Однак ця ж система також була джерелом суперечок, особливо, коли зовнішні сили, такі як династія Цин або сучасна китайська влада, намагалися контролювати процес відбору.

Для тибетців система тупку – це більше, ніж релігійна традиція; це гарантія їхньої культурної та духовної автономії. Спроби втрутитися у цей священний процес, чи то через історичне нав'язування на кшталт Золотої Урни, чи то через сучасні правила китайського уряду, розглядаються як прямі зазіхання на тибетську ідентичність.

"Положення про управління реінкарнацією живих Будд" 2007 року стало значним і суперечливим втручанням китайського уряду в практику тибетського буддизму. Нормативний документ, офіційно названий "Наказом № 5 Державного управління у справах релігій", має на меті формалізувати і контролювати процес визнання реінкарнації лам, що викликало широку критику як в Тибеті, так і за його межами. Розглянемо передумови, положення та ширші наслідки цього документу.

Ці правила з'явилися у ширшому контексті політики Китаю, спрямованої на встановлення контролю над релігійними практиками, особливо в регіонах зі значною етнічною та культурною ідентичністю, таких як Тибет. Після китайської анексії Тибету в 1950 році Далай-лама та інші тибетські лідери втекли у вигнання, залишивши вакуум влади, який Комуністична партія Китаю (КПК) прагнула заповнити.

На початку XXI-го століття постарілий Далай-лама становив потенційну загрозу для контролю Пекіне над Тибетом. Перспектива його смерті порушила питання про спадкоємність – глибоко духовний процес для тибетців, але такий, що загрожує політичними наслідками для КПК. Пекін визнав, що контроль над визнанням наступного Далай-лами може зміцнити його владу над тибетським буддизмом і зменшити вплив тибетського уряду у вигнанні.

Правила 2007 року окреслюють детальну структуру управління процесом реінкарнації. Ключові положення документа включають кілька принципів.

Вимога державного схвалення: усі реінкарнації живих Будд має схвалити китайська державна влада. Реінкарнації без офіційного визнання вважаються "незаконними або недійсними".

Критерії прийнятності:

- монастирі, які прагнуть визнати реінкарнацію, повинні бути офіційно зареєстровані та затверджені як релігійні об'єкти;

- реінкарнаційний лама повинен належати до лінії, яка вважається "автентичною" та "безперервною".

Адміністративний нагляд:

- заяви про реінкарнацію спочатку розглядаються місцевими управліннями у справах релігій. Випадки, що мають значний вплив, передаються на розгляд провінційних або національних органів влади;

- реінкарнації високого рівня, такі як Далай-лама або Панчен-лама, вимагають схвалення Державного управління у справах релігій (ДУСР) або навіть Державної ради.

Церемонія та публічне оголошення: після затвердження визнаний лама повинен бути офіційно зведений на престол на церемонії, у якій беруть участь представники уряду. Для підтвердження реінкарнації видається сертифікат.

Правило Золотої Урни: для історично значущих реінкарнацій процес повинен включати витягування жереба із Золотої Урни, якщо тільки не буде надано винятку.

Положення КПК різко контрастують із традиційним тибетсько-буддійським підходом до реінкарнації. Історично цей процес був глибоко духовним, керованим релігійними ритуалами, прикметами та видіннями. Тибетські монахи часто покладаються на священні тексти, сни, оракули та випробування кандидатів, щоб ідентифікувати реінкарнаційні ламы, наголошуючи на перевазі духовного керівництва над адміністративними процедурами.

Запровадження бюрократичної системи фактично переводить процес із духовної сфери у світську, контролювану державою. Таке нав'язування підриває основні релігійні принципи тибетського буддизму, які віддають пріоритет духовній автентичності над політичною доцільністю.

Крім того, метод Золотої Урни, хоч і має історичне значення, за часів правління Цин застосовувався рідко і часто під примусом. Його обов'язкове включення до правил КПК відображає спробу легітимізувати державне втручання, використовуючи історичний прецедент, незважаючи на широкий опір тибетців проти його застосування.

Мотивація Пекіна щодо запровадження цих правил є багатогранною. По-перше, ідеться про *посилення політичного контролю*. Керуючи процесом реінкарнації, КПК гарантує, що майбутні духовні лідери відповідатимуть її політичному порядку денному, зменшуючи ймовірність опору чи інакодумання. Також це *підриє вплив Далай-лами*. Далай-лама залишається об'єднавчою фігурою для тибетців і символом культурної та духовної автономії. Контролюючи його спадкоємність, Пекін прагне послабити його авторитет і легітимність тибетського уряду у вигнанні. КПК намагається здійснювати політику *підтримання національної єдності*: унікальна культурна та релігійна ідентичність Тибету кидає виклик баченню Пекіну про єдину китайську державу. Регулювання реінкарнації є частиною ширшої стратегії асиміляції тибетської культури в межах китайської нації. Для материкового Китаю це також *питання відстоювання суверенітету*: ці правила посилають міжнародній спільноті сигнал, що Тибет, включно з його релігійними практиками, повністю підпадає під юрисдикцію Китаю. Цей наратив підкріплює претензії Пекіна на суверенітет над Тибетом і протидіє міжнародній підтримці автономії Тибету. Плюс ідеться про характерні для Китаю політики *пом'якшення геополітичних ризиків*: контроль над визнанням верховних лам запобігає іноземному втручанням у релігійні справи Тибету, особ-

ливо з боку Індії, де Далай-лама проживає у вигнанні. Контролюючи спадкоємність, Пекін прагне уникнути потенційних геополітичних викликів, пов'язаних із зовнішнім визнанням Далай-лами.

Ці регуляторні норми зазнали широкої критики з боку тибетців, які вважають їх зазіханням на свою релігійну і культурну автономію. Міжнародні правозахисні організації засудили ці заходи як посягання на релігійну свободу. Багато спостерігачів слідувати іронію в тому, що офіційно атеїстична держава регулює реінкарнацію – концепцію, глибоко вкорінену в метафізичних віруваннях.

Критики стверджують, що ці норми ризикують розділити тибетські громади, створюючи суперницькі претензії на духовний авторитет. Наприклад, визнання китайським урядом 11-го Панчен-лами відкинули багато тибетців, які продовжують слідувати за обраним Далай-ламою Гедхуном Чоєкі Ньімою. Подібні конфлікти очікуються і з наступництвом Далай-лами.

Звичайно, що "Положення про управління реінкарнацією живих Будд", прийняте китайським урядом у 2007 році, викликало значну реакцію з боку Далай-лами, тибетських вірян, правозахисних організацій та міжнародної спільноти. Ці норми, широко сприйняті як спроба підірвати духовну і культурну автономію тибетського буддизму, стали центром глобальної дискусії про релігійну свободу і політичний контроль.

Його Святість 14-й Далай-лама неодноразово заявляв, що процес визнання його реінкарнації є духовною справою, яка повинна залишатися вільною від політичного втручання. У заяві, зробленій у 2011 році, він виклав конкретні вказівки щодо збереження автентичності його майбутнього перевтілення. Він попередив, що політичні сили, зокрема китайський уряд, можуть спробувати маніпулювати цим процесом у власних інтересах. "Поки я залишаюся фізично і психічно здоровим, мені здається важливим, щоб ми розробили чіткі правила визнання наступного Далай-лами, щоб не було місця для сумнівів або обману", – заявив він (Retirement and Reincarnation, 2011).

Далай-лама також припустив, що його реінкарнація може відбутися за межами контрольованих Китаєм територій, що потенційно може порушити багатовікову традицію переродження тибетських лам у межах Тибету. Він також припустив, що може взагалі не перевтілитися, якщо тибетський народ вирішить, що інститут Далай-лами більше не потрібен. Ця смілива позиція кидає виклик владі Пекіну і підкреслює його відданість духовній автономії тибетського буддизму.

У тибетських громадах ці норми викликали справжнє занепокоєння і спротив. Багато тибетських буддистів вважають ці заходи відвертим нападом на їхню релігійну та культурну ідентичність. Вимога державного схвалення реінкарнацій, особливо для таких впливових фігур, як Далай-лама, сприймається як порушення їхніх духовних традицій.

Тибетські монахи й монахині (гелонг) висловлюють побоювання, що ці правила можуть призвести до призначення нелегітимних духовних лідерів, підконтрольних Пекіну. Ці побоювання ґрунтуються на історичному прецеденті: у 1995 році після того, як Далай-лама визнав Гедхуна Чоєкі Ньіму 11-м Панчен-ламою, китайський уряд викрав шестирічного хлопчика і призначив свого власного кандидата, Г'яйнкайна Норбу. До сьогоднішнього дня місце перебування Гедхуна Чоєкі Ньіми залишається невідомим, і багато тибетців відкидають призначеного Китаєм Панчен-ламу як неавторитетного (Chinese Authorities Double Down on Tibetan Reincarnation..., 2021).

Для тибетських буддистів запровадження бюрократичного контролю над священними традиціями викликає глибоке занепокоєння. Це відображає те, що багато хто вважає ширшою стратегією Пекіну, спрямованою на розмивання тибетської ідентичності шляхом підриву цілісності релігійних інституцій. Монастирі в Тибеті також зіткнулися з посиленням наглядом і обмеженнями з моменту введення у дію цих правил, що посилює атмосферу страху і недовіри.

Варто також сказати, що зазначені норми викликали широку критику з боку міжнародних ЗМІ та правозахисних організацій. Human Rights Watch засудила ці заходи як відверту спробу китайського уряду контролювати тибетський буддизм. Організація назвала ці правила "абсурдним проявом втручання держави в релігійне життя", підкресливши також абсурдність того факту, що офіційно атеїстична держава диктує умови духовної реінкарнації (Chinese Authorities Double Down on Tibetan Reincarnation..., 2021).

Західні журналісти також відмітили сюрреалістичність ситуації. Коментатори абсолютно логічно ставлять під сумнів саму можливість (і адекватність) регулювання такої метафізичної концепції, як реінкарнація, світським урядом. Таку бюрократизацію духовності описують як гротеск, а дехто називає її символічним прикладом ширшого підходу Комуністичної партії Китаю до придушення інакодумання та консолідації влади.

Ці правила також спричинили критику ситуації з правами людини в Китаї в більш широкому сенсі. Контролюючи вибір духовних лідерів, Пекін, як вважають, порушує фундаментальний принцип релігійної свободи, закріплених у міжнародних документах з прав людини. Цю критику підтримали уряди та правозахисні групи по всьому світу, деякі з них закликали до посилення міжнародного тиску на Китай, щоб змусити його поважати автономію Тибету.

Для тибетської діаспори ці правила становлять глибокі політичні та духовні виклики. Можливість призначення Пекіном власного Далай-лами викликає побоювання щодо розколу тибетської громади, оскільки претензії на духовне лідерство, що конкурують, можуть посясти розбрат. Цей сценарій віддзеркалює суперечки навколо Панчен-лами, коли багато тибетців відмовилися визнати призначену Китаєм фігуру.

Центральна тибетська адміністрація (ЦТА), що базується в Дармсалі (Індія), підтвердила своє зобов'язання слідувати вказівкам Далай-лами щодо реінкарнації. ЦТА сформулювала ці правила як частину більш широких зусиль Пекіну, спрямованих на підрив тибетського опору і легітимізацію китайського правління в Тибеті (Panda, & Rankaj, 2023).

Реакція міжнародної спільноти була різною. Деякі уряди висловили підтримку позиції Далай-лами, інші були більш обережними, остерігаючись поставити під загрозу економічні та дипломатичні зв'язки з Пекіном. Таке геополітичне балансування ускладнює зусилля тибетської діаспори, спрямовані на те, щоб заручитися широкою міжнародною підтримкою своєї справи.

Правила 2007 року також мають довгострокові наслідки для тибетської культури і духовності. Утверджуючи "контроль" над процесом реінкарнації, Пекін ризикує відштовхнути тибетських буддистів і загострити напруженість у регіоні. Ці правила розглядаються як частина ширшої стратегії асиміляції Тибету в китайській державі, розмиваючи його чітку культурну та релігійну ідентичність.

Для багатьох тибетців ця боротьба стосується не лише релігійних практик, але й збереження їхньої

спадщини та способу життя. Наголос Далай-лами на духовній автономії процесу реінкарнації відображає цю ширшу боротьбу за культурне виживання.

Комуністична партія Китаю (КПК) стратегічно використовує регулювання реінкарнації в тибетському буддизмі як засіб політичного контролю над Тибетом. Втручаючись у глибоко духовний процес ідентифікації та затвердження реінкарнаційних лам, КПК прагне зміцнити свою владу, зменшити автономію Тибету та вплинути на геополітичну динаміку в регіоні.

Цікаво, що "Наказ № 5 Державного управління у справах релігій" у своїх нормах вимагає, щоб усі реінкарнації тибетських лам отримували державне схвалення (фактично ставлячи КПК у центр традиційно релігійного процесу), і при цьому норми передбачають, що у процес реінкарнації не повинні втручатися або контролювати його іноземні організації чи особи, і жодній групі чи особі не дозволяється в односторонньому порядку шукати або визнавати реінкарнацію (Regulating Tibetan Buddhism reincarnation under the rule of law, 2024).

Контролюючи визнання реінкарнаційних лам, КПК прагне забезпечити лояльність тибетських буддійських лідерів до держави. Ця стратегія дозволяє уряду придушити потенційні джерела інакодумання та інтегрувати тибетський буддизм у ширші рамки китайського соціалізму. Втручання КПК у релігійні справи є частиною ширшої політики китаїзації, спрямованої на узгодження релігійних практик з китайською культурою та соціалістичними цінностями.

Регулювання реінкарнації КПК безпосередньо підриває автономію Тибету, втручаючись у вибір духовних лідерів, які історично відіграють центральну роль у тибетському суспільстві. Традиційно ідентифікація реінкарнаційних лам, або тулку загалом, є священним процесом, що проводиться тибетськими буддійськими монахами на основі духовних знаків і ритуалів. Втручання держави порушує цю традицію, дозволяючи КПК встановлювати лідерів, які підтримують її політику, послаблюючи цим культурну та релігійну незалежність тибетців.

Цей контроль поширюється на адміністрацію монастирів і релігійних установ, де КПК запроваджує суворі правила для моніторингу та управління релігійною діяльністю. Призначаючи слухняних релігійних лідерів, уряд може впливати на вчення і практики тибетського буддизму, просуваючи інтерпретації, які відповідають державним інтересам. Такий систематичний контроль руйнує традиційні структури тибетського суспільства і зменшує вплив справжніх духовних лідерів.

Нинішній Далай-лама, Тензін Г'яцо, є 14-м у низці духовних лідерів, які вважаються проявами Авалокітешвари, Бодхісатви Співчуття. Оскільки це вже глибоко літня людина, потроху посилюється занепокоєння щодо його наступника, особливо з огляду на твердження КПК про те, що саме вона має право затверджувати наступного Далай-ламу. Китайський уряд заявив, що реінкарнація великих Живих Будд, включаючи Далай-ламу, повинна відповідати історичним традиціям і підлягає затвердженню центральним урядом (Cui Jia, 2023).

Призначений державою Далай-лама, ймовірно, багато тибетців і міжнародна спільнота вважатимуть нелегітимним, що призведе до розколу в тибетському буддизмі. Такий сценарій може призвести до появи двох Далай-лам, які конкуруватимуть: одного, визнаного КПК, і іншого, обраного традиційною тибетською релігійною ієрархією, можливо, у вигнанні. Такий поділ не лише підриве духовний авторитет Далай-лами, але й сприятиме досягненню мети КПК – послабити єдність і опір тибетців.

Прецедент для цього існує у випадку з Панчен-ламою, другою за значущістю фігурою в тибетському буддизмі. У 1995 році, після того як Далай-лама визнав Гедхуна Чоєкі Ньїму 11-м Панчен-ламою, китайський уряд затримав дитину і його сім'ю, призначивши на його місце свого кандидата – Г'яйнкайна Норбу. Цей крок було широко розкритиковано і розглядається як шаблон того, як КПК може впоратися з вибором наступного Далай-лами.

Питання наступництва Далай-лами має значні геополітичні наслідки, особливо для Індії, де Далай-лама проживає з моменту втечі з Тибету в 1959 році. Роль Індії в процесі передавання влади може вплинути на китайсько-індійські відносини, особливо з огляду на тривалу прикордонну напруженість між двома країнами. Присутність Далай-лами в Індії є предметом суперечок, і його наступництво може як загострити, так і пом'якшити дипломатичну напруженість.

Деякі аналітики припускають, що підтримка Індією Далай-лами, обраного тибетською громадою у вигнанні, може слугувати важелем впливу на Китай. Однак такий підхід несе в собі ризики, включаючи потенційні економічні та військові наслідки з боку Пекіна. Таким чином, відповідь Індії на питання спадкоємності вимагатиме делікатного балансу між підтримкою тибетської автономії та управлінням її складними відносинами з Китаєм (Vijaya Gokhale, 2024).

Інші країни, особливо ті, де проживає значна кількість буддистів, також уважно стежать за розвитком подій навколо спадкоємства Далай-лами. Такі країни, як Монголія і Бутан, які мають історичні та релігійні зв'язки з тибетським буддизмом, можуть зіткнутися з тиском з боку Китаю з вимогою визнати призначеного державою Далай-ламу. Їхня реакція може вплинути на регіональну динаміку і ширшу міжнародну позицію щодо релігійної свободи і прав людини.

Сполучені Штати і європейські країни висловлюють занепокоєння втручанням Китаю в релігійні питання, розглядаючи його як частину ширшої системи порушень прав людини. Зустрічі між Далай-ламою і західними чиновниками часто викликають різкі закиди з боку Пекіну, який сприймає таку взаємодію як виклик своєму суверенітету. Позиція міжнародної спільноти щодо спадкоємності Далай-лами відіграватиме вирішальну роль у формуванні майбутнього тибетського буддизму та збереженні його духовного спадщини.

Втручання китайського уряду в духовну сферу тибетського буддизму (зокрема через "Положення про управління реінкарнацією живих Будд") порушує глибокі етичні та філософські питання. У цьому розділі розглянуто дилеми, пов'язані з втручанням держави в духовні справи, бюрократизацією метафізичних вірувань, зіткненням між традиційними релігійними практиками і сучасними державними механізмами, а також ширші наслідки контролю над сакральними традиціями в сучасному світі.

Втручання держави в релігійні справи кидає виклик основоположному принципу релігійної свободи. Коли світська влада диктує духовні процеси, то вона ризикує порушити індивідуальні права на релігійне вираження та переконання. У контексті тибетського буддизму прикладом такого втручання є положення Комуністичної партії Китаю (КПК) про реінкарнацію. Вимагаючи державного схвалення для визнання реінкарнації лам, КПК позиціонує себе як арбітра у глибоко духовному і традиційно автономному процесі.

Таке втручання викликає етичне занепокоєння щодо легітимності світського і офіційно атеїстичного уряду, який визначає релігійне лідерство. Воно ставить під

сумнів принцип відокремлення держави від релігії, який підтримується у різних політичних філософіях, щоб гарантувати, що духовні питання залишаються вільними від урядового контролю. Встановлення політичної влади над духовними традиціями підриває не лише автентичність релігійних практик, але й довіру між державою та релігійними громадами.

Бюрократизація метафізичних понять, таких як реінкарнація, вносить шар абсурду в духовні традиції. Реінкарнація, віра в яку глибоко вкорінена в тибетському буддизмі, за своєю суттю є духовною і трансцендентною, вислизаючи від емпіричного підтвердження або адміністративного нагляду. Спроба КПК регулювати цей процес за допомогою правових меж і бюрократичних процедур зводить священну традицію до серії санкціонованих державою протоколів.

Такий підхід не тільки тривіалізує духовне значення реінкарнації, але й викриває обмеженість державних механізмів у вирішенні питань метафізичних вірувань. Абсурдність полягає у протиставленні нематеріальної природи духовних вірувань жорстким структурам бюрократичного управління. Таке намагання відображає фундаментальне нерозуміння суті релігійних традицій та ролі, яку вони відіграють у житті вірян.

Запровадження державного регулювання традиційних релігійних практик створює конфлікт між давніми духовними звичаями та сучасними політичними структурами. Тибетський буддизм століттями дотримувався власних складних ритуалів і критеріїв визнання реінкарнації лам. Положення КПК порушують ці традиції, нав'язуючи підхід "згори донизу", який ігнорує органічну засновану на громаді природу релігійних практик.

Це зіткнення є символом ширшого напруження між культурними практиками корінних народів і гомогенізаційними тенденціями сучасних національних держав. Наполягання держави на контролі релігійної спадкоємності відображає бажання інтегрувати різноманітні культурні ідентичності в єдиний національний наратив, часто за рахунок культурного та релігійного плюралізму. Такі дії можуть призвести до ерозії культурної спадщини та маргіналізації меншин.

У сучасному глобальному ландшафті, де все більше наголошується на правах людини та індивідуальних свободах, державний контроль над сакральними традиціями створює значні проблеми. Втручання КПК у процес реінкарнації тибетського буддизму слугує прикладом наслідків такого контролю.

Стверджуючи свою владу над духовними питаннями, держава не лише зазіхає на релігійні свободи, але й політизує сакральні традиції. Така політизація може призвести до інструменталізації релігії в державних цілях, підриваючи автентичність та автономію релігійних практик. Крім того, вона створює прецедент для втручання держави в інші сфери особистого та суспільного життя, що загрожує плюралістичній структурі сучасних суспільств.

Реакція міжнародної спільноти на такі втручання має вирішальне значення. Глобальні правозахисні організації та іноземні уряди відіграють важливу роль у відстоюванні релігійних свобод і протидії рішенням держави, які підривають ці права. Ситуація у Тибеті підкреслює необхідність узгоджених міжнародних зусиль для підтримки принципів релігійної автономії та захисту культур меншин від посягань з боку держави.

Регулювання китайським урядом реінкарнації тибетських лам не є ізольованим явищем. Воно відображає історичну та сучасну тенденцію авторитарних режимів контролювати релігійні практики для зміцнення влади та

придушення інакодумання. Вивчення історичних паралелей, порівняння з іншими релігійними традиціями та ширшим явищем політизації сакрального дає змогу зрозуміти наслідки такого державного втручання.

Протягом усієї історії правителі використовували релігію як засіб легітимізації своєї влади. У Візантійській імперії концепція *цезаропалізму* надавала імператорам контроль над релігійними інституціями, поєднуючи світську і духовну владу. Аналогічно за часів династії Цин, яка правила Китаєм з 1644-го до 1912-го року включно, держава намагалася вплинути на тибетський буддизм, запровадивши систему Золотих Урн для визнання високопоставлених реінкарнаційних лам – практику, на яку Китай продовжує посилаватися, щоб виправдати свою сучасну політику.

Ці прецеденти демонструють, що втручання держави в релігійне лідерство не є чимось новим. Контролюючи процес реінкарнації, цинські імператори мали на меті послабити тибетську автономію та інтегрувати тибетський буддизм в імперську систему. Сучасна Комуністична партія Китаю (КПК) прийняла подібний підхід, підтверджуючи свою владу над відбором реінкарнаційних лам як продовження цієї історичної стратегії.

У християнстві відносини між релігійною та державною владою часто були напруженими. Наприклад, під час суперечки про інвеституру в XI столітті світські правителі і католицька церква змагалися за контроль над призначенням єпископів. Вирішення цього конфлікту встановило принцип церковної автономії в певних регіонах, але підкреслило тривалу боротьбу між духовною і світською владою.

В ісламі роль релігійних лідерів змінювалася залежно від політичного контексту. Халіфат поєднував духовну і світську владу, тоді як у наш час деякі ісламські уряди намагаються контролювати релігійні наративи, щоб узгодити їх з державними інтересами. Наприклад, у таких країнах, як Саудівська Аравія, релігійна влада тісно пов'язана з державою, яка використовує релігію для зміцнення своєї легітимності та придушення інакодумання.

Ці паралелі підкреслюють спільну тему: держави часто намагаються кооперувати релігійні практики для збереження контролю, чи то через призначення лідерів, чи то через формування доктринальних інтерпретацій. У випадку тибетського буддизму китайське регулювання реінкарнації відображає ту саму динаміку, спрямовану на інтеграцію тибетської культури в авторитарну систему.

Регулювання реінкарнації в КПК є прикладом політизації сакральних традицій. Бюрократизуючи процес визнання реінкарнації лам, держава прагне контролювати глибоко духовну та автономну практику. Таке втручання перетворює сакральний процес на інструмент державної пропаганди, підриваючи його автентичність і відчужуючи вірян.

Політика Китаю перегукується з політикою його союзника, Росії, де Російська православна церква (РПЦ) була кооптована державою для підтримки її геополітичного порядку денного. Під керівництвом Патріарха Кирила РПЦ виправдовує агресію Росії проти України, представляючи війну як "метафізичну битву" і захист російської ідентичності (Ставська, 2022).

Збіг в політичних цілях між Росією і Китаєм у використанні релігії висвітлює ширший феномен авторитарних режимів, які маніпулюють сакральними традиціями для консолідації влади. В обох випадках держава використовує релігію не як засіб духовного наставництва, а як інструмент придушення інакодумання та легітимізації своєї політики.

Регулювання реінкарнації має далекосяжні наслідки для тибетського буддизму і глобальної геополітики.

Контролюючи визнання духовних лідерів, КПК підриває автономію тибетських релігійних інституцій і прагне розмити культурну ідентичність тибетців. Це віддзеркалює використання Росією РПЦ для просування націоналістичного порядку денного, демонструючи, як авторитарні режими експлуатують релігію для просування своїх імперських амбіцій.

Ці дії не лише придушують релігійну свободу, але й політизують сакральні практики, перетворюючи їх на інструменти державотворення. Реакція міжнародної спільноти на такі втручання матиме вирішальне значення для визначення того, чи збережеться автономія релігійних традицій в умовах авторитарного контролю.

Дискусія і висновки

Регулювання реінкарнації тибетських лам китайським урядом підкреслює складний перетин релігії, політики та культурної ідентичності. Історично реінкарнація була священним процесом у тибетському буддизмі, що втілював глибоке духовне значення. Проте, як показує наше дослідження, це також глибоко політичне явище, яке використовують держави, що прагнуть консолідувати владу, контролювати культурні наративи та придушувати інакодумання.

Реінкарнація у тибетському буддизмі – це не просто метафізична концепція, а наріжний камінь духовної та культурної ідентичності тибетських громад. Положення 2007 року про управління реінкарнацією є прикладом втручання держави в релігійні справи. Утверджуючи владу над цією сакральною традицією, КПК прагне нейтралізувати вплив Далай-лами, інтегрувати тибетську культуру в китайську державу і запобігти появі релігійних лідерів, які могли б кинути виклик владі Пекіну.

Це явище не є унікальним для Китаю. Історичні приклади, такі як система Золотих Урн за часів династії Цин, ілюструють попередні спроби контролювати тибетський буддизм. Так само можна провести паралелі з іншими релігійними традиціями, де держави намагалися кооптувати духовні практики для політичних цілей. Від католицької церкви в середньовічній Європі до Російської православної церкви в сучасній Росії релігія часто політизувалася для служіння державним інтересам.

Майбутнє тибетського буддизму під контролем КПК видається сповненим викликів. Бюрократизуючи священні традиції, Китай ризикує віддалити тибетські громади і розмити автентичність їхніх духовних практик. Потенційне призначення "санкціонованою державою" Далай-лами може поглибити розбіжності всередині тибетського буддизму, створити паралельну владу і підірвати єдність релігії.

Крім того, ширша політика культурної асиміляції КПК, включаючи китаїзацію релігії, загрожує збереженню тибетської ідентичності. Монастирі, колись центри духовної автономії, все частіше піддаються нагляду та обмеженням, що ще більше зменшує їхню роль як хранителів тибетської культури.

Незважаючи на ці виклики, тибетський буддизм залишається стійким. Наголос Далай-лами на духовній автономії та міжнародному захисті прав тибетців продовжує привертати увагу світової спільноти. Однак здатність тибетської діаспори та міжнародної спільноти протистояти політиці Пекіну суттєво впливатиме на подальшу траєкторію розвитку релігії.

Регулювання реінкарнації порушує фундаментальні питання про баланс між релігійною свободою і політичною стабільністю. Хоча держави мають законний інтерес у підтримці порядку, це не може відбуватися за рахунок придушення культурних і релігійних ідентичностей. Політика КПК підкреслює небезпеку пріорити-

заці державного контролю над індивідуальними та громадськими свободами.

Балансу можна досягти через діалог і взаємну повагу. Надання тибетським громадам більшої автономії в управлінні своїми духовними справами могло б сприяти стабільності, не руйнуючи їхньої культурної спадщини. Однак такий підхід вимагатиме значних змін у політиці Пекіну і переосмислення його нинішньої авторитарної моделі, що наразі видається малоімовірним.

Питання реінкарнації як політичного інструменту відкриває двері для ширших досліджень: як міжнародна адвокація може ефективно підтримувати релігійну свободу, не загострюючи геополітичну напруженість? Яку роль можуть відігравати технології у збереженні традицій тибетського буддизму в умовах втручання держави? Чи можна досягти компромісу між Китаєм і тибетською діаспорою щодо визнання наступного Далай-лами?

Ці питання відображають незмінну складність навігації на перетині релігії, політики та культурної ідентичності у глобалізованому світі.

Список використаних джерел

- Ставська, Я. (2022, 25 вересня). *Очільник РПЦ заявив, що загибель у війні в Україні "змиє" з росіян усі гріхи*. УНІАН. <https://www.unian.ua/russianworld/ochilnik-rpc-zayaviv-shcho-zagibel-u-viyini-v-ukrajini-zmiye-z-rosiyan-usi-grihi-11990976.html>
- Chinese Authorities Double Down on Tibetan Reincarnation: Communist Party Aims to Control Dalai Lama (2021, December 15). Selection Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2021/12/15/chinese-authorities-double-down-tibetan-reincarnations>
- Cui Jia (2023, June 29). *Government approval required for reincarnation of grand Living Buddhas, expert says*. China Daily. <https://global.chinadaily.com.cn/a/202306/29/WS649d5960a310bf8a75d6c5fd.html>
- Measures to Manage the Reincarnation of Living Buddhas in Tibetan Buddhism, Order No. 5 (2007, July 13) (China). https://www.gov.cn/gongbao/content/2008/content_923053.htm
- Panda, J., & Pankaj, E. (2023, May). *The Dalai Lama's Succession: Strategic Realities of the Tibet Question*. Institute for Security & Development Policy. <https://www.isdp.eu/publication/the-dalai-lamas-succession-strategic-realities-of-the-tibet-question/>
- Regulating Tibetan Buddhism reincarnation under the rule of law. (2024, December 15). CGTN. <https://news.cgtn.com/news/2024-12-15/Regulating-Tibetan-Buddhism-reincarnation-under-the-rule-of-law-1zIA210UnKw/p.html>

Yevhen PILETSKYI, PhD (Philos.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-8820-757X
e-mail: y.piletskyi@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE "MANAGEMENT" OF LIVING BUDDHAS' REINCARNATION BY THE GOVERNMENT OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Background. This article explores the phenomenon of managing the reincarnation of living Buddhas in Tibetan Buddhism, a cornerstone of the spiritual and cultural identity of Tibetans. It examines the political intervention of the Chinese government in this sacred tradition, focusing particularly on the implementation of 'Order No. 5' (2007), which regulates the reincarnation of tulkus.

Methods. The research employs historical-critical analysis to trace the genesis of the tulku tradition and a comparative approach to examine the differences between traditional Tibetan and modern Chinese views on reincarnation. Official documents and religious texts are analysed through the lens of political philosophy and religious studies.

Results. The study reveals that the bureaucratisation of the reincarnation process by the Chinese government undermines the spiritual autonomy of Tibetan Buddhism while advancing political control and cultural assimilation (Sinicisation). The implementation of 'Order No. 5' has become a mechanism for consolidating state control over sacred traditions, provoking widespread international criticism.

Conclusions. Reincarnation, as a deeply spiritual practice, is increasingly being used as a tool of political influence, posing significant challenges to the preservation of Tibetan cultural and religious identity. The Chinese government's control over this process risks creating divisions within Tibetan communities and exacerbates tensions on the international stage.

Keywords: reincarnation, tulku, Tibetan Buddhism, Dalai Lama, Chinese policy, cultural identity.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.

Retirement and Reincarnation. (2011, March 19). His Holiness the Dalai Lama of Tibet. <https://www.dalailama.com/messages/retirement-and-reincarnation>

The Dalai Lama. (2011, September 24). *Reincarnation* His Holiness the Dalai Lama of Tibet. <https://www.dalailama.com/messages/retirement-and-reincarnation/reincarnation>

Vijay Gokhale (2024, November 13). *The Next Dalai Lama: Preparing for Reincarnation and Why It Matters to India?* Indian Strategic Studies.

Xinhua. (2007, December 27). *Rule on living Buddhas aids religious freedom*. China Daily. https://www.chinadaily.com.cn/china/2007-12/27/content_6351750.htm

Zivkovic, T. (2014). *Death and Reincarnation in Tibetan Buddhism: In-Between Bodies*. Routledge.

References

Chinese Authorities Double Down on Tibetan Reincarnation: Communist Party Aims to Control Dalai Lama (2021, December 15). Selection Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2021/12/15/chinese-authorities-double-down-tibetan-reincarnations>

Cui Jia (2023, June 29). *Government approval required for reincarnation of grand Living Buddhas, expert says*. China Daily. <https://global.chinadaily.com.cn/a/202306/29/WS649d5960a310bf8a75d6c5fd.html>

Measures to Manage the Reincarnation of Living Buddhas in Tibetan Buddhism, Order No. 5 (2007, July 13) (China). https://www.gov.cn/gongbao/content/2008/content_923053.htm

Panda, J., & Pankaj, E. (2023, May). *The Dalai Lama's Succession: Strategic Realities of the Tibet Question*. Institute for Security & Development Policy. <https://www.isdp.eu/publication/the-dalai-lamas-succession-strategic-realities-of-the-tibet-question/>

Regulating Tibetan Buddhism reincarnation under the rule of law. (2024, December 15). CGTN. <https://news.cgtn.com/news/2024-12-15/Regulating-Tibetan-Buddhism-reincarnation-under-the-rule-of-law-1zIA210UnKw/p.html>

Retirement and Reincarnation. (2011, March 19). His Holiness the Dalai Lama of Tibet. <https://www.dalailama.com/messages/retirement-and-reincarnation>

Stavska, Ya. (2022, September 25). *The head of the Russian Orthodox Church said that the death in the war in Ukraine "washes away" all sins from Russians*. UNIAN [in Ukrainian]. <https://www.unian.ua/russianworld/ochilnik-rpc-zayaviv-shcho-zagibel-u-viyini-v-ukrajini-zmiye-z-rosiyan-usi-grihi-11990976.html>

The Dalai Lama. (2011, September 24). *Reincarnation* His Holiness the Dalai Lama of Tibet. <https://www.dalailama.com/messages/retirement-and-reincarnation/reincarnation>

Vijay Gokhale (2024, November 13). *The Next Dalai Lama: Preparing for Reincarnation and Why It Matters to India?* Indian Strategic Studies.

Xinhua. (2007, December 27). *Rule on living Buddhas aids religious freedom*. China Daily. https://www.chinadaily.com.cn/china/2007-12/27/content_6351750.htm

Zivkovic, T. (2014). *Death and Reincarnation in Tibetan Buddhism: In-Between Bodies*. Routledge.

Отримано редакцією журналу / Received: 01.10.24
Прорецензовано / Revised: 15.11.24
Схвалено до друку / Accepted: 25.11.24